

Magyar Képzőművészeti Egyetem

Doktori Iskola

**Kritikai perspektivizmus
a posztfaktuális jelenségek tükrében**

DLA értekezés tézisei

Kútvölgyi-Szabó Áron

2024

Témavezető: Dr. habil. Albert Ádám DLA

A kutatás témája

Doktori kutatásom két fő témája, a *posztfaktualitás* és a *perspektivizmus* évek óta fontos részét képezik mind alkotói praxisomnak, mind a mögötte álló művészeti kutatásnak. Előbbit a *post-truth* jelenségegyüttes nyilvánosságban való első felbukkanása óta követtem, 2017-től szisztematikusan kutattam is, 2018 ősze óta pedig már a doktori képzés keretei közt vizsgáltam. A perspektivizmus és a mögötte meghúzódó térbeli érzékenység pedig alapjaiban határozza meg a képzőművészeti munkáimat és gondolkodásmódomat a diplomázásom óta eltelt több mint 10 évben. A két téma közti összefüggés számomra már a kezdetektől egyértelmű volt, így ennek egy-egy aspektusát folyamatosan építettem be műveimbe és kiállításaimba melyek jellemzően a képiség és térbeliség ütköztetésére épültek, vagy kifejezetten a képi források és a mediális transzformációk problematikusságával foglalkoztak.

A kutatás célkitűzései

Doktori értekezésemben elsősorban igyekeztem megalapozni a *kritikai perspektivizmus* fogalmát és felvázolni azt az összefüggésrendszert amiben a *képiség*, a *látszat* és a *tény* fogalmai nem önmagukban, hanem a *térbeliség*, a *valóság* és az *igazság* fogalmainak tükrében értelmeződnek. A magától értetődő kép-, művészet- és ismeretelméleti aspektusok helyett megkíséreltem ennek hétköznapi életünkre vonatkozó hatását, relevanciáját megvilágítani. Ennek során pedig kísérletet tettem, hogy a rendkívül sokrétű és nehezen megfogható posztfaktuális állapotot körvonalazzam és összeolvassam a fenti megállapításokkal.

Első megközelítésben főként a politikai és társadalmi mezőt érintő megfontolásokat megpróbáltam kitágítani és egy olyan olvasatát adni mely a valósághoz való viszonyra, annak megragadására és leképezésére irányul, s melynek manipulatív és félrevezető potenciálját én alapvetően a képi logikához kötöm. Meglátásom szerint ennek van egy természetes, az emberi érzékelés és gondolkodás működésmódjából eredő rétege és egy másik, tudatosan alkalmazott része, mely a képiséget mintegy kizsákmányolja, s azt eszközként vagy akár fegyverként veti be saját céljai elérése érdekében.

Céлом volt részben az is, hogy az értekezésben bemutassam azokat a jó gyakorlatokat, melyek a művészeti kontextuson túl olyan példákkal tudnak szolgálni, melyek a fizikai valóságban gyökereznek és mindemellett tényleges tétjük is van. Mint kutatásom során kiderült ezek többnyire mind a többnézetű, körüljárható, perspektivikus megközelítésen alapulnak, melyek a megfelelő tértudatossággal és térbeli érzékenységgel társulva olyan koherens térbeli rekonstrukciókat eredményeznek ami sokkal közelebb áll a tisztánlátás és bizonyosság eszményéhez mint ami a hagyományos – egynézetű képi logikára épülő – eszköztárral elérhető lenne.

A disszertáció tézisei

1. *A képiség és a térbeliség viszonya analóg a látszat és a valóság, valamint a tény és az igazság koncepcióival. Ebből a megközelítésből a posztfaktuális jelenségek egy része is értelmezhetővé válik, ha a képi logika instrumentalizálása felől vizsgáljuk.*
2. *A képképzés különböző módjai és a mögöttük álló technológiák folyamatosan terjeszkednek a térbeliség irányába, használják és hasznosítják annak sajátosságait, de egyelőre inkább a fikcióteremtés és a térillúzió eszközeivé váltak. Ahhoz, hogy a térbeliségben és a többnézetűségben rejlő potenciált ki lehessen aknázni nagyobb tértudatosságra és a tisztázás szándékára is egyaránt szükség van.*
3. *A kritikai perspektivizmus lehetőséget teremt arra, hogy a képeket a valósághoz le lehessen horgonyozni és azok térbeli szintézisével rekonstruálhatóvá és verifikálhatóvá váljon egy múltbeli helyzet, illetve leleplezze a képi logikára támaszkodó manipulációkat.*

A disszertáció felépítése

Disszertációm felépítése az alábbi struktúrát követi: a 2. fejezetben bemutatom a használni kívánt fogalmakat és tisztázom az azok körüli esetleges félreértéseket. Az azt követő három fejezetében pedig a téma kulcsfogalmainak egymáshoz való kapcsolatán keresztül bontom ki az összefüggéseket, nevezetesen: a képiség és térbeliség, a posztfaktuális jelenségek és a képi logika, valamint a posztfaktuális jelenségek és a térbeliség illetve a kritikai perspektivizmus viszonyában.

A téziseim által kijelölt kérdéskörök átívelnek a fejezeteken, afféle abroncsként fogják össze őket. A 3. fejezetben vázoló fel például első tézisem, ami a *képiség*, a *látszat* és a *tény* fogalmának analóg viszonyát vizsgálja a *térbeliség*, a *valóság* és az *igazság* koncepcióinak tükrében, mely így összeolvashatóvá válik a posztfaktuális jelenségek és taktikák azon körével, amelyek egyértelműen valamiféle képi logika szerint működnek – de utóbbiról részletesebben a 4. fejezetben lesz majd szó.

A második tézisem részben közbeékelődik és a 3. fejezetből indul ki, ahol vázoló mindazon technikai-technológiai fejlesztéseket melyek hozzájárultak annak a vizuális világnak a létrejöttéhez amely a 2000-es évek óta körülvesz minket, s amelyeket a legkülönfélébb filmekből, reklámokból, vagy a közösségi médiában a felhasználók által megosztott álló és mozgóképes tartalmakból ismerhetünk. Majd folytatva ezt a gondolatmenetet azokat a fejlesztéseket és példákat veszem számba amelyek a térbeliség megragadásában, leképezésében és megjelenítésében vették ki a részüket, s melyek révén a képiség kiterjesztette eszköztárát a térbeliség területére. Érdeklődésem ezen belül elsősorban arra irányul, hogy a multiperspektivikus, a forgatható vagy körüljárható tartalmak hozzájárultak-e automatikusan, hogy a nagyobb tértudatosságból származó előnyöket valóban kiaknázzák vagy pusztán a fikcióteremtés és a térillúzió eszközeivé váltak, afféle újszerű látványosságként. Ennek ellentételezéseként szolgál majd az 5. fejezet, melyben az OSINT gyakorlati példáit és a Forensic Architecture praxisát tárgyalom, melyek véleményem szerint meggyőzően bizonyítják, hogy az általuk alkalmazott szemlélettel kézzelfogható eredményeket lehet elérni egyes vitatott vagy különösen problematikus ügyek felgöngyölítésekor.

Ez pedig már közvetlen kapcsolatban áll a harmadik tézisemmel, mely a 4. fejezet – azaz az álhírek, dezinformációk, összeesküvés-elméletek és a mesterségesen generált kétely – tükrében tárgyalja azt, hogy a kritikai perspektivizmus vajon lehetőséget teremt-e arra, hogy a képeket valamilyen módon a valósághoz le lehessen horgonyozni. Arra teszek kísérletet, hogy rámutassak, hogy megfelelő megközelítéssel és eszköztárral (nagyobb tértudatossággal és a képek térbeli szintézisével) valóban rekonstruálhatóvá és verifikálhatóvá válnak egyes múltbeli helyzetek, sőt akár még a képi logikára támaszkodó manipulációk egy része is leleplezhető.

A disszertáció eredménye

Doktori disszertációm egyik fő célja az volt, hogy a magam és a téma iránt érdeklődők számára is össze tudjam foglalni azt az összefüggésrendszert és gondolatvilágot amely az évek során megfogalmazódott bennem. Ez a kutatás és az értekezés írása közben is sokat finomodott, több új, fontos meglátással bővült, valamint olyan – megítélésem szerint – szemléletes és releváns példával gazdagodott, melyekkel különben nem feltétlenül szembesültem volna. Mindezek nyilvánvalóan inspiráló hatással voltak képzőművészeti munkáimra a folyamat során és remélhetőleg még a jövőben is táptalajul szolgálnak majd új művek elkészültéhez. Bízom benne, hogy észrevételeim a művészeti mezőn túl, az érintett tudományterületek diskurzusait formáló szakemberek számára is szolgálhatnak majd esetlegesen friss nézőpontokkal, hasznos adalékokkal vagy megfontolásra érdemes észrevételekkel.